

**BANDIRMALI ŞEYH YÛSUF NİZÂMEDDİN EFENDİ
(ö. 1165/1752) ve MERSİYYE-İ ŞÂH-I ŞEHÎD-İ KERBELÂ'SI****Dr. Selami ŞİMŞEK*****ÖZET**

Bu makalemizde Bandırmalı Yûsuf Nizâmeddin Efendi'nin hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiş, tek eseri *Mersiyye-i Şâh-ı Şehid-i Kerbelâ* yeni harflere bazı açıklamalarla aktarılmıştır. Şeyh Yûsuf Nizâmeddin Efendi, XVIII. asır sûfi şâirlerindedir. 1081/1671'de Bandırma'da doğmuştur. Babası, Celvetî şeyhlerinden Bandırma'lı Hâmid Efendi (ö. 1138/1726)'dir. Nizâmeddin Efendi, sülûkunu babasından ve Hüdâyî Âsitânesi Şeyhi Erzincanlı Mustafa Efendi'den (ö. 1122/1711) Celvetî usûlü üzere tamamlamıştır. Babasının ölümünden sonra irşad görevini üstlenen ve Üsküdar'ın sevilen, sayılan bir şeyhi olan Nizâmeddin Efendi'nin, bilinen tek eseri *Mersiyye-i Şâh-ı Şehid-i Kerbelâ*'dır.

Anahtar Kelimeler: Celvetîlik, Yusuf Nizâmeddin Efendi, Mersiyye-i Şâh-ı Şehid-i Kerbelâ.

ABSTRACT

This our study dwells on Yusuf Nizameddin Efendi from Bandırma (d. 1752) his life, works and *Mersiyye-i Şah-ı Şehid-i Kerbelâ* that his work of one only is cited Turkish version with some explanation. Sheikh Yusuf Nizameddin Efendi is poet an sufi from eighteen century. He was born in 1671 in Edirne. His father is Hamid Efendi from Bandırma (d. 1726) who is Jilwatiyya Sheikh. Nizameddin Efendi was follow the career of his father and Hamid Efendi from Erzincan (d. 1711) who is Sheikh of Hüdayi Threshold on Jilwatiyya method. After his father death Yusuf Nizameddin Efendi was take upon himself to duty of enlightenment and he was a beloved and esteemed sheikh in Uskudar. *Mersiyye-i Şah-ı Şehid-i Kerbelâ* is one only work that known of Nizameddin Efendi.

Key Words: Jilwatiyya, Yusuf Nizâmeddin Efendi, Mersiyye-i Şah-ı Şehid-i Kerbelâ.

Giriş

XVI. asrın sonlarında Azîz Mahmûd Hüdâyî tarafından Anadolu topraklarında tesis edilen Celvetîlik, 1580'lerin başından itibaren İstanbul'da örgütlenmeye başlamış, 1628'e kadar şehir hayatında Hüdâyî ve çevresinde oluşan geniş bir mürit halkası tarafından yaygınlaştırılmıştır.

* Öğretmen.

Hüdâyî'nin 1038/1628'de vefât etmesiyle Celvetîlik dört şubeye ayrılmış¹ ve her şube kurduğu tekkeler aracılığı ile İstanbul'un mahalle ölçeğinde tarikatın yaygınlaşmasını sağlamıştır.

Celvetîliğin 1628'den başlayarak son döneme kadar süren bu ikinci dönemine damgasını vuran kişi, Hüdâyî'nin başhalifesi Muk'ad Ahmed Efendi (ö. 1049/1639)'dir. Hüdâyî'den sonra Üsküdar'daki Celvetî Âsitânesi'nin meşihatini üstlenmiş ve yetiştirdiği iki önemli halifesi Zâkirzâde Abdullah Efendi (ö. 1067/1657) ile Devâtî Mustafa Efendi (ö. 1060/1650)'ye mensup şeyhler tarafından kurulan Celvetî şubeleri, tarikatın XVII. asrın ortalarından başlayarak İstanbul'da hızla yaygınlaşmasını sağlamışlardır.

Celvetîlik bir yandan kurulan tekkeler vasıtasıyla yüksek zümre ve halk tabakaları üzerinde etkili olurken, diğer yandan da tarikatın kurucusu Azîz Mahmûd Hüdâyî'den devam eden gelenekle bilhassa şiir ve mûsikî aracılığıyla tesir ve nüfuzunu artırmıştır. Bu sebeptendir ki, pek çok Celvetî mûsikîşinâs ve şâir yetişmiştir. XVIII. asırda Celvetîliğe mensup sûfî şâirler şunlardır: Fenâyî Mustafa Efendi, aynı zamanda mûsikîşinâs olan Abdülhay Efendi (ö. 1117/1705), Vahdetî Osman Efendi (ö. 1135/1723), Mehmed Sabûrî Efendi (ö. 1130/1717), İsmail Hakkı Bursevî (ö. 1137/1724), Ya'kub Afvî Efendi (ö. 1149/1736), Zâtî Süleyman Efendi (1151/1738), Fenâî Ali Efendi (ö. 1158/1745), Mehmed Hikmetî Efendi (ö. 1165/1752), Derûnizâde Hulûsî Efendi (ö. 1167/1754), Pertevî Ahmed Efendi (ö. 1182//1768), Bektaşîliğe de mensup olan Mustafa Hâşim Baba (ö. 1197/1783), Fahri Ahmed Efendi (1799) ve Senâî Ali Efendi (ö. 1200/1786)².

Bu dönemde İstanbul'da Celvetîliğin yayılmasını sağlayan etkili sûfî şâirlerden birisi de Devâtî Mustafa Efendi'nin halifesi Mustafa Erzincânî'den sülûkunu tamamlamış olan Bandırmalı Yûsuf Nizâmeddin Efendi'dir.

İşte bu sebeple şimdiye kadar üzerinde herhangi bir akademik çalışma yapılmamış olan Yûsuf Nizâmedin Efendi'nin hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilerek bilinmeyen eseri *Mersiyye-i Şâh-ı Şehîd-i Kerbelâ'sını* kültür dünyamıza kazandırılmak istenmiştir.

¹ Bu kollar İsmail Hakkı Bursevî (ö. 1137/1725) tarafından kurulan Hakkîyye, Selâmi Ali Efendi (ö. 1103/1692) tarafından kurulan Selâmiyye, Fenâî Ali Efendi (ö. 1158/1745) tarafından kurulan Fenâiyye, Mustafa Hâşim Efendi (ö. 1197/1783) tarafından kurulan Hâşimiyye'dir. Geniş bilgi için bkz. H. Kâmil Yılmaz, *Azîz Mahmûd Hüdâyî ve Celvetîyye Tarikatı*, İstanbul 1990, s. 236-245; Selami Şimşek, *Keşanlı Süleyman Zâtî ve XVIII. Asırda Celvetîlik*, Basılmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2005, s. 233-264.

² Bu zâtlar hakkında geniş bilgi için bkz. Şimşek, *a.g.e.*, aynı yerler.

1. Hayatı

Bandırmalı Şeyh Seyyid Yûsuf Nizâmeddin Efendi 1082/1671 yılında Bandırma'da doğmuştur. Babası, Celvetî şeyhlerinden Bandırma'lı Hâmid Efendi (ö. 1138/1726)'dir. Bandırmalı olarak tanınmakla beraber Mora'lı olduğu da rivâyet edilen Şeyh Hâmid Efendi, Celvetî şeyhi Tophâneli Veliyyüddin Efendi (ö. 1107/1696)'nin yanında sülûkunu tamamlamış ve onun halifesi olmuştur. Daha sonra Üsküdar'ın çeşitli câmilerinde vaaz ve irşad faaliyetlerinde bulunmuş olan Hâmid Efendi'nin kabri, tekkenin hazîresindedir³.

Yûsuf Nizâmeddin Efendi, sülûkünü babasından ve Hüdâyî Âsitânesi Şeyhi Erzincan'lı Mustafa Efendi'den (ö. 1123/1711) Celvetî usûlü üzere tamamlamıştır. 1115/1703 yılında Mekke-i Mükerrerme'de "mucâveret"i esnasında Sun'ullah Halebî Mekkî'nin (ö. 1120/1708) derslerine katılmıştır⁴. Hocasının hadis usûlüne dair Urcûze'sinin şerhini istinsah edip bu derslerinde ona okumuştur⁵.

Nizâmeddin Efendi, babasının ölümünden sonra irşad görevini üstlenmiş⁶ ve Üsküdar'ın sevilen, sayılan bir şeyhi olmuştur. Üsküdar'ın bazı câmi ve mescidlerinde va'zu nasihatlerde bulunmuştur. Evi, Üsküdar'ın İnadiye semtinde, Tavâşî Hasanağa Mahallesi'nde, eski adı Menzilhane Yokuşu olan Gündoğumu Caddesi'nin Karacaahmet Mezarlığı'na ulaştığı yerde imiş. Eski Vezîriâzam Hekîmzâde Ali Paşa bu evi, etrafını genişleterek ve gerekli eklemeleri yaparak 1145/1732'de tekkeye dönüştürmüştür⁷.

"Bandırmalı", "Bandırmalizâde", "Înâdiye", "Bandırmalı Şeyh Yûsuf Efendi" ve "Seyyid Hâşim Baba" gibi adlarla anılan bu tekkenin ilk şeyhi, Yûsuf Nizâmeddin Efendi olmuş ve ölümüne kadar bu görevi sürdürmüştür. Yedi defa hacca gittiği, hadis ilmini öğrenmek üzere üç yıl Medine'de kaldığı

³ M. Baha Tanman-H. Kâmil Yılmaz, "Bandırmalizâde Tekkesi", *DİA*, V, 54.

⁴ Hâmid Efendi, *Ukûdu'd-Durer*, Nuriösmaniye Ktp., No: 624, "Muselsel" Maddesi; Abdullah Aydın, "Bandırmalı Küçük Hâmid Efendi'nin (1111-1172/1699-1758 veya 1759) Hayatı ve Eserleri", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 8, 2004, s. 4-5.

⁵ Bkz. Hâmid Efendi, *a.g.e.*, "Giriş" kısmı. Küçük Hâmid Efendi burada, söz konusu eserin, babasının el yazısıyla kendisinde bulunduğunu da kaydetmektedir. Aydın, *a.g.m.*, s. 4.

⁶ Hâşim Baba onun hakkında "Yûsuf pîr-i sâni el-Bandırmâvî sümme'l-Üsküdârî" (İkinci Pîr) ifadesini kullanmaktadır ki, muhtemelen ailenin Celvetî usulünde ikinci şeyhi olmasından ileri gelmektedir. Bkz. Hâşim Baba, *Vâridât-ı Mensûre ve Dîvân*, İSAM Ktp., No: 24.351 (Fotokopi Nüsha), vr. 1a. Ayrıca bkz. Hüseyin Vassaf, *Sefîne-i Evliyâ*, Süleymaniye Ktp., Yazma Başlıklar No: 2307, III, 66.

⁷ Tanman-Yılmaz, *a.g.m.*, V, 54; A. Nezih Galitekin-İlhami Yurdakul, "İstanbul Türbeleri", *İstanbul Araştırmaları*, Sayı: 2; Yaz 1997, No: 269, s. 109.

bildirilen Yûsuf Nizâmeddin Efendi⁸ 18 Rebûlevvel 1165/4 Şubat 1752 Cuma gecesî “teheccüd usûlünü eda ettikten sonra” vefat etmiştir⁹. Vefatı için; 1161/1748¹⁰; 1164¹¹, 1166/1752¹² ve 1179/1765-66¹³ gibi farklı tarihler de verilmektedir.

“Pîr-i Sâni” diye bilinen Bandırmalı Yûsuf Nizâmeddin Efendi'nin soyunun (31. atası olarak) Mûsa Kâzım'a¹⁴ veya Ca'fer-i Sadık'a, dolayısıyla Hz. Ali'nin hanımı Hz. Fâtıma vasıtasıyla Hz. Peygamber'e (sallellahu aleyhi ve sellem) ulaştığı nakledilmektedir. Fındıklılı İsmet Efendi (ö. 1321/1904) babasından itibaren soyağacını şöyle vermektedir: Şeyh Yûsuf Efendi b. Şeyh Hâmid Efendi b. Şeyh Emrullah Dede b. Şeyh Abdülmü'min b. Şeyh Mahmûd b. Şeyh Ali Bey b. Baba Yûsuf-ı Hakîkî b. Şeyh Hasan b. Şeyh İbrahim b. Şeyh Hoca Ali b. Mûsa b. Şeyh Safiyyuddîn İshak Erdebîlî b. Cibrîl b. Sâlih b. Kutbuddîn b. Sâlih b. Reşîd b. Muhammed b. Ardu'l-Havâss b. Fîrûzşâh b. Muhammed Şerefşâh b. Muhammed b. Hasan b. Muhammed b. İbrahim b. Ca'fer b. Muhammed b. İsmail b. Muhammed b. Ahmed Gazâlî b. Kasım b. Ebu'l-Kasım Hamza b. Ca'fer-i Sâdik (radiyellahu teala anh ve rahimehumullah)¹⁵.

Yûsuf Nizâmeddin Efendi, İstanbul'un fethine katılan orduda bulunan yedi emirin, bu tekkeye bitişik olan türbesinin ilk sırasına ve sokak kapısı yakınına defnedilmiştir. Burasının zamanla tekkenin haziresine dahil olduğu anlaşılmaktadır. Kabri, tekke yıkılıncaya kadar burada kalmıştır. Tekke 1940'lı yıllarda yıkıldıktan sonra ise naaşı Üsküdar'da Çiçekçi Camii'nin haziresine nakledilmiştir. Yûsuf Nizâmeddin Efendi'nin biri kız üç çocuğunun olduğu anlaşılmaktadır: Büyük oğlu Küçük Hâmid Efendi, Mustafa Haşim Efendi (ö.

⁸ Bkz. Bandırmalızâde Ahmed Münib Efendi, *Mirâtu't-Turuk*, Cemal Efendi Matbaası, Dersaâdet 1306, s. 46.

⁹ Fındıklılı İsmet Efendi, *Tekmiletu's-Şakâik fî Hakk-ı Ehli'l-Hakâik*, Nşr. Abdulkadir Özcan, İstanbul 1989, s. 486.

¹⁰ Hüseyin Vassaf, *a.g.e.*, III, 65; Yılmaz, *a.g.e.*, s. 243.

¹¹ Hâşim Baba, *a.g.e.*, vr. 1a, hamişte.

¹² Tabibzâde Mehmed Zakir Şükri Efendi, *Die Istanbuler Derwisch-Konvente und ihre Scheiche* (Mecmûa-yı Tekâyâ), Yayımlayan: M. Serhan Tayşi-Klaus Kreiser, Freiburg 1980, s. 21; Yılmaz, *a.g.e.*, s. 243, 277.

¹³ Mehmet Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, İstanbul 1308, V, 1694.

¹⁴ Bkz. Haşim Baba, *Vâridât*, vr.191a; Ahmet Münib, *Mir'atu't-Turuk*, s. 46.

¹⁵ Fındıklılı İsmet Efendi, *a.g.e.*, s. 484

1197/1782) ve Dolayobalı/Dolaybeli¹⁶ Şeyh Veliyyüddin Efendi ile evlendirdiği kızı¹⁷.

Şeyh Yûsuf Nizâmeddin Efendi'den sonra tekkeye, hayatta iken büyük oğlu Küçük Hâmid Efendi'nin Acıbadem Selâmî Ali Efendi Tekkesi meşihatini üstlenmesi sebebiyle diğer oğlu Şeyh Mustafa Hâşim Baba geçmiştir. Başlangıçta bir Celvetî merkezi olarak kurulan tekke, Hâşim Baba'nın Bektaşîliğe bağlanması üzerine, çift tarikatlı tekkeye dönüşmüş ve böylelikle Celvetîlikle Bektaşîliği birleştiren Bandırmalı Tekkesi, XVIII. asırdan XX. asrın başlarına kadar etkisini devam ettirmiştir. Seyyid Hâşim Efendi'den sonra ise Mehmed Gâlib Efendi (ö. 1247/1831) postnişin olmuştur¹⁸.

Bandırmalizâde Tekkesi¹⁹, 1145/1732 yılında Hekimoğlu Ali Paşa tarafından Şeyh Yûsuf Nizâmeddin Efendi (ö. 1166/1752) için inşâ ettirilmiş, ayrıca farz namazlarının kılındığı bir de câmi ilâve edilmiş ve ihtiyaçlarını, vezâifini de İstanbul'da kurduğu bir vakıftan tâyin etmiştir. Tekke, 1168/1755'te Vezîriâzam Şehlâgöz Ahmed Paşa tarafından yeniden inşâ edilmiş, daha sonra Firârî Hasanpaşazâde Abdullah Paşa tarafından tamir ettirilmiştir. Geçen asırda da bir takım onarımlar geçiren Bandırmalizâde Tekkesi, 1925'ten sonra hızla harap olmuş, kadro dışı bırakılan câmi-tevhidhâne 1930'da çökmüş, geriye kalan bölümlerin büyük bir kısmı 1942'de yanmış, günümüze ise bazı duvar kalıntıları ile bir-iki bakımsız kabir intikal etmiştir²⁰.

¹⁶ Dolayoba/Dolaybe, Yakacık yakınında bir köydür.

¹⁷ Aydın, *a.g.e.*, s. 5.

¹⁸ Ekrem Işın, "Celvetîlik", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* (DBİA), II, 396.

¹⁹ Tekke, Üsküdar-İnadiye semtinde, Tavâşi Hasan Ağa Mahallesi'nde, Gündoğumu Caddesi'nin Karacaahmet Mezarlığına ulaştığı noktadadır. Bkz. Tanman-Yılmaz, *a.g.m.*, V, 54; Ramazan Muslu, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf* (XVIII. Asır), İnsan Yay., İst. 2003, s. 491.

²⁰ Tekke hk. geniş bilgi için bkz. Erzurumlu Yeşilzâde M. Sâlih, *Rehber-i Tekâyâ*, Süleymaniye Ktp., Tırnovalı, No: 1035/4, s. 32; Abdurrahman Nesib, *Mecmûa*, Hacı Selimağa Ktp., Hüdâyî No. 1806, vr. 58b-59a; Günay Kut- Turgut Kut, "İstanbul Tekkelerine Ait Bir Kaynak: Dergehname" *Varia Turcica*, IX, İst. 1987, (No: 2; 70), s. 235 (No: 37), Bandırmalizâde, *Mecmûa*, s. 3; Tabibzâde, *Mecmûa*, s. 21; Mehmed Raif, *Mir'ât-ı İstanbul*, İst. 1314, s. 111-113; İ. Hakkı Üsküdarî, *Merâkid-ı Mu'tebere-i Üsküdar*, Haz. Bedii Şahsuvaroğlu, İst. 1976, s. 38; J. P. Brown, *The Dervishes or Oriental Spiritualizm*, Londra 1927, s. 461; Besim Çeçener, "Üsküdar Mezarlıkları, Türbeleri ve Hazîreleri", *Türkiye Turing Otomobil Kurumu Belleteni*, Sayı: 49/328, Eylül-Ekim 1975, s. 18 vd; R. Ekrem Koçu, "Bandırmalı Tekkesi ve Câmi", *İstanbul Ansiklopedisi* (İst.A), IV, 2102; Tanman-Yılmaz, *a.g.m.*, V, 54-55; Işın, "Hâşim Efendi Tekkesi", *DBİA*, IV, 15-16; A. Bilgin Turnalı- E. Yücel.Turnalı, "Celvetîlikle Bektaşîliği Birleştiren İlgi Çekici Bir Dal: Hâşimiyye Kolu ve Üsküdar'da Bandırmalizâde Tekkesi", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı: 66, Haziran 1990, s. 111-120; Atilla Çetin, "İstanbul'daki Tekke, Zâviye ve Hankâhlar Hakkında 1199 (1784) Tarihli Önemli Bir Vesika", *Vakıflar Dergisi*, XIII, 1981, s. 588; Muslu, *a.g.e.*, s. 491-492.

2. Eserleri

Yûsuf Nizâmeddin Efendi ile ilgili kaynakların hemen hepsinde onunla ilgili herhangi bir eserden bahsedilmemektedir. Ancak yaptığımız araştırmalarda 1339/1921 yılında İstanbul'da basılmış olan *Mersiyye-i Şâh-ı Şehîd-i Kerbelâ* adlı yedi sayfalık küçük bir eserine rastladık.

Nizâmeddin Efendi, söz konusu eserinin “Giriş” kısmında “Şiir ve Şâir” başlığı altında, gazel, kasîde, mersiye ve bahariye gibi şiir türlerinin nasıl yazılması gerektiği hakkında bilgi vererek mersiyenin tanımını yapmış, özellikle Cenâb-ı Seyyidü’ş-Şühedâ İmâm Hüseyin için mersiye yazmanın yöntem ve tekniği hakkında açıklamalarda bulunmuştur²¹.

Yazdığı şiirlerinde “Fâhir” mahlasını kullanan Yûsuf Nizâmeddin Efendi, bu mersiyesinin telif sebebini ise şöyle açıklamıştır:

“Daha önce edipler ve şâirler tarafından Arapça ve Farsça olduğu gibi Türkçe dahi birçok mersiyyeler yazılmış olduğu hâlde, âşıklar arasında belli başlı, İstanbul'da en ziyâde tanınan, her sene için bir mersiyye inşâd ederek Hak âşıklarını bu sa'yinden dolayı sevinçli kılan, bu sûretle “*ev tebâkâ*” müjdesinden hissedâr olarak cennetler diyârına göçen ve Cenâb-ı Mennân'ın feyizlerine nâil olduğu apaçık bulunan merhûm Kâzım Paşa (ö. 1307/1890)²², nın her ne zaman *Riyâz-ı Asfiyâ* veya *Makâlîd-i Aşk*²³ adlı eserini elime alsam bu muvaffakiyetden dolayı hayretler içinde kalır, merhûma fâtilhalar ithâf ederek takdis eder ve benim de hem yukarıda serdedilen (ağlamak veya ağlatmak) emr-i nebeviyyesine uymak, hem tarikat muhibbânî ve hakikat yolunun âşıkları tarafından hayır duâ ile yâd edilmekliğim için bir mersiyye

²¹ Yûsuf Nizâmeddin Efendi, *Mersiyye-i Şâh-ı Şehîd-i Kerbelâ*, İst. 1339, s. 3.

²² Bugün Bulgaristan sınırları içinde kalan Koniçe'de 1821'de dünyaya gelen Kâzım Paşa, na't, mersiye ve hicivleriyle tanınan Osmanlı şâiridir. Nâmık Kemal ve Mualim Nâci tarafından “gerçekten şâir” olarak kabul edilmiş bir sanatkârdır. Tasavvufla yakından ilgili olan, kuvvetli bir Ehl-i beyt muhibbi olarak tanınan ve kaleme aldığı kuvvetli mersiyesiyle bunu ortaya koyan Kâzım Paşa, Bedevî tarikatından hilâfet aldığı gibi Celvetiyye'den de taç giymiştir. *Makâlîd-i Aşk* (İst. 1301) ve *Dîvân* (İst. 1328) adıyla iki eseri vardır. Hakkında geniş bilgi için bkz. Fâtin, *Tezkire*, s. 346-347; Bursalı M. Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, II, 402; İbnü'l-Emin M. Kemal İnal, *Son Asır Türk Şâirleri*, İst. 1988, II, 801-810; Heyet, “Kâzım Paşa”, *TA*, XXI, 446; Nuri Akbayar, “Kâzım Musa Paşa”, *TDEA*, V, 259.

²³ *Makâlîd-i Aşk*, Türkçe başlayıp Arapça bir beyitle sona eren tevhidin ardından Kerbelâ Vak'ası'na giriş sayılacak bir mukaddime şeklinde tanzim edilmiş, aynı Arapça beyitle birbirine bağlanan, beyit sayıları farklı altı bölümlük uzun manzume ile başlar. Bentler halinde ve terkip beyitleriyle bağlanarak yazılmış yirmi sekiz mersiye ile bir kıtadan sonra “Kasîde Der Sitâyiş-i İmâm Hüseyin” başlıklı altmış üç beyitlik manzume ile son bulur. Bu haliyle bir mesneviden farklı hüviyete sahip olan *Makâlîd-i Aşk*'i Kerbelâ mersiyelerinden ibaret bir divançe saymak mümkündür. Bkz. Mustafa Uzun, “Kâzım Paşa”, *DİA*, XXV, 152.

yazabilmek hevesini duyardım. Binâenaleyh şiddetli sevgi, Hazret-i İmâm ve Hazret-i Seyyidü'l-Enâm'ın müjdeleri hasebiyle iktidârsızlık ve liyâkatıma şu iki mersiyyeyi af dileyerek neşr eyler, bütün mü'min ve mü'minâtın Hazret-i Seyyidü'ş-Şühedâ'nın şefâ'atine mazhar olmasını temenni ederim"²⁴.

Nizâmeddin Efendi yukarıda telif sebebinde de ifade ettiği üzere eserinde iki mersiyyeye yer vermiştir. İlk mersiye muhammes tarzında on beş bentten, ikinci mersiye ise mesnevî tarzında kırk iki beyitten teşekkül etmektedir. Yine her iki mersiyyeyi de “Fe‘ilâtün (Fâ‘ilâtün) /Fe‘ilâtün /Fe‘ilâtün /Fe‘ilün (Fa‘lün)” vezniyle yazmıştır.

MERSIYYE-İ ŞÂH-I ŞEHÎD-İ KERBELÂ²⁵ (Metin)

İşbu *Mersiyye-i Şâh-ı Şehîd-i Kerbelâ* rûh-ı pâk-ı Seyyidü'ş-Şühedâ'ya bi'l-ithâf ihvân-ı dine ihdâ kılındı.

Nâzımı: Bandırma Hankâhı ve Mecidiye Dergâhı Postnişîni Bandırmalizâde Seyyid Yûsuf Nizâmeddin.

İstanbul 1339.

Şiir ve Şâir

Benim fikrimce bir şâir kalbi, envâr-ı bedâyi'in muhîti ve âsârı, kalbinin âyine-i in'ikâsı olmalıdır. Bir şiir yazıldığı zaman güzel düşünmeli, güzel hissedilmeli, düşünüldüğü ve hissedildiği gibi yazılmalıdır. Mersiyyelerini okuyan ağlamalı, bahâriyyelerini²⁶ gören neş'e-yâb olmalı. Bir gazel veya kasîdesini okurken mutâlaa edenler, kendini şâirin zihninde, fikirleri içinde geziyorum sanmalı, memdûhunu herkese öğündürmeli, menfûrundan herkesi tenfîr etmelidir.

O kadar güzel tasvîr etmelidir ki, okuyanlar tasvîr kadar belki daha güzel musavveri bulsunlar. Herkes söz söyler, fakat söylediği şeyi şâir kadar tesir ettiremez. Nazm ekseriyâ sâdirât-ı kalbiyye ve futûhât-ı hayâliyyenin lisânı, nesr ise mahsûlât-ı akliyye ve fikriyyenin sûret-i beyânıdır.

²⁴ Yûsuf Nizâmeddin Efendi, *a.g.e.*, aynı yer.

²⁵ Bu eser, Yûsuf Nizâmeddin Efendi'nin, Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi Seyfettin Özege No: 9118'de kayıtlı 1339/1921'de İstanbul'da basılmış eseridir.

²⁶ Bahariyye, sözlükte “bahara ait, baharla ilgili olan” anlamına gelir. İstilahta Türk ve İran klasik şiirinde teşbîb kısmında bahar tasviri yapılan kasidelere verilen addır. Bahariyyelerde baharın güzelliği, bahar manzaraları ve çiçekler türlü benzetmelerle ve oldukça soyut bir biçimde anlatılır. Geniş bilgi için bkz. Tâhirü'l-Mevlevî, *Edebiyat Lügati*, İst. 1973, s. 25; Necla Pekolcay, “Bahariyye”, *TDEA*, I, 292-293; Kazım Yetiş, “Bahariyye”, *DİA*, s. 473-474.

Mersiyye²⁷, lügatte vefât etmiş bir zâtın mehâmid ve mehâsinine dâir hüzn-
engîz şiir okumak mânâsına gelir. Binâenaleyh herhangi bir mersiyyenin
mahzûnâne bir lisânla yazılmış olması, kârii müteellim etmek için muharririn
de kalemiyle ağlaması meşrûttur.

Bilhassa Cenâb-ı Seyyidü's-Şühedâ İmâm Hüseyin ibn Murtezâ (r.
anhumâ) Hazretleri hakkında söylenen mersiyyelerde “*Men bekâ 'alâ Hüseyni
ev tebâkâ ilâ âhir*” ” (Kim Hüseyin için ağlarsa yahut ağlıyormuş gibi yaparsa
cennet ona vacip olur)²⁸ hadîs-i şerîfenden hissemend olmak ümniyesiyle bi't-
tab' tahrîk-i hüzn için hizmet edilmiş olacağından bunu hilâf-ı edeb telakkî
etmek ve kudsiyyet-i Hazret-i İmâm'a nakısa olduğunu düşünmek doğru
değildir.

Şu kadar var ki, şiirin ifrât ve tefrîttten hâli kalmayacağı tabîi olduğundan
şîve-i edebiyâta muhâlif bir sûrette tahrîri muvâfık olmadığı gibi sadedin
hâricine çıkacak derecede tefrît göstermek muhâlif-i edebdir.

Üdebâ ve şuârâ-yı eslâf tarafından Arapça ve Farsça olduğu gibi Türkçe
dahi birçok mersiyyeler yazılmış olduğu hâlde, beyne'l-âşıkân ve ezcümle
Dersaâdet'te en ziyâde tanıyan, her sene için bir mersiyye inşâd ederek âşıkân-ı
İlâhî'yi bu sa'yinden dolayı dilşâd kılan, bu sûretle “*ev tebâkâ*” tebşîrâtından
hissemend olarak âzim-i dâru'l-cinân ve nâil-i fuyûzât-ı Cenâb-ı Mennân
olduğu bedîhi bulunan merhûm Kâzım Paşa (ö. 1307/1890)'nın her ne zaman
Riyâz-ı Asfiyâ veyahud *Mekâlîd-i Aşk*'ını elime alsam bu muvaffakiyetden
dolayı mütehayyir kalır, merhûma fâtihalar ithâf ederek takdis eder ve benim de

²⁷ Bütün eski kültürlerde yaygın olan mersiye geleneği müslüman olmadan önce ve olduktan
sonra Türkler'in halk ve âşık edebiyatlarında “yuğ, ağıt, sâgu, şivan” gibi adlarla devam etmiş,
klasik edebiyatta ise başlı başına bir tür halinde gelişmiştir. Türk edebiyatında da ölenin
kaybından duyulan üzüntüyü dile getirmek, o kişinin iyi taraflarını anlatmak ve ona karşı şâirin
ilgisini ifade etmek, kadere rıza göstermek, dünyanın geçiciliğini vurgulamak, ölünün
yakınlarını sabır ve metanete davet etmek gibi husuların ele alındığı lirik şiirlerin din ve devlet
büyükleriyle yakın akrabalar yanında bilhassa Hz. Hüseyin ve Kerbelâ şehidleri için yazıldığı
görülmektedir. Dinî-tasavvufî Türk edebiyatında, özellikle Alevî-Bektaşî şiirinde mevcut
mersiyelerde bir yandan Ehl-i beyt sevgisi anlatılırken diğer yandan Hz. Hüseyin'in
Kerbelâ'daki şehâdetinin ıstırabı, ona duyulan sevgiyi ifade eden örnekler Kerbelâ veya Âl-i
abâ mersiyyeleri olarak anılmıştır. Bu tür mersiyyelere Türk edebiyatında “maktel-i Hüseyin” adı
verilmektedir. Türk edebiyatında mersiyyeler en çok terkib-i bend nazım şekliyle kaleme
alınmıştır. Bunu terci-i bend, daha sonra murabba, müseddes, gazel, kıta, muhammes ve
mesnevi gibi nazım şekilleri takip eder. Geniş bilgi için bkz. Mustafa İsen, *Acıyı Bal Eylemek,
Türk Edebiyatında Mersiye*, Ank. 1993; A. mlf., “Mersiye”, *TDEA*, VI, 272-274; Mine Mengi,
“Eski Türk Edebiyatımızın Mersiyyelerine Toplu Bir Bakış”, *TDEAD*, Sayı: 2 (1983), s. 91-101;
Abdülkadir Karahan, “Maktel”, *Meydan Larousse*, VIII, 278; Şeyma Güngör, “Maktel-i
Hüseyin”, *DİA*, XXVII, 456-457.

²⁸ Kaynağına ulaşamadım.

hem bervecih-i bâlâ (ağlamak veya ağlatmak) emr-i nebeviyyesine itbâ‘ etmek, hem muhibbân-ı tarîkat ve âşıkân-ı râh-ı hakikat tarafından duâ-yı hayr ile yâd edilmekliğim için bir mersiyye-i şerîf yazabilmek hevesini duyardım.

Binâen aleyh fart-ı muhabbet, Hazret-i İmâm ve tebşîrât-ı Hazret-i Seyyidü'l-Enâm hasebiyle adem-i iktidâr ve liyâkatıma şu iki mersiyye-i şerîfi ma‘a'l-i-tizâr neşr eyler, bilcümle mü'minîn ve mü'minâtın mazhar-ı şefâ‘at-ı Hazret-i Seyyidü'ş-Şühedâ olmasını temenni ederim. Ve minallâhi't-tevfik.

Bandırmalızâde Yûsuf Nizâmeddin Fâhir.

MERSİYYE

Fe‘ilâtün /Fe‘ilâtün /Fe‘ilâtün /Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

1. *Ağla ey dil ki bugün zulm firâvân oldu
Gül-i gülzâr-ı Nebi soldu perişân oldu
Bu işe ins ü melek cümlesi nâlân oldu
Ehl-i beyt'e bu zaman gör ki ne tuğyân oldu
Hanedân-ı nebevî âh ile sûzân oldu*
2. *Zümre-i ehl-i şikâk etdi inâdın i'lân
Hânedân-ı nebevî oldu garîk-i ahzân
Ağlayub mâtem ider kimde ki vardır îmân
Bu işe yandı bütün âh ederek halk-ı cihân
Ağladı şems ü kamer inledi hem kerrûbiyân*
3. *Ettiler âl-i Yezîd kizb iderek nakz-ı 'uhûd
İşte bu vâkı'a-ı kerb-i belâ oldu şuhûd
Düşdü hâk-ı siyehe sâye-i sultân-ı vucûd
Nûr-ı çeşmân-ı Ali nûr-ı fuâd-ı Mahmûd
Eyle müşgin anı Kur'ân ile tebcîl-i Ma'bûd*
4. *Giryenâk etdi bizi işte bu fi'l-i a'dâ
Eyledi dâll u mudil anları hep hubb-ı sivâ
Biz nasıl etmeyelim la'neti her demde sezâ
Tığ-ı tahkîre hedef oldu hafîd-i Tâhâ
Titredi yareli bir kuş gibi rûh-ı Zehrâ*

5. *Hayf kim kıldılar o şâha bugün kavm-i Yezîd
Etdiler zulm-ı şekâvetleri ol rütbe mezîd
Teşne-leb eylediler tîğ-ı ihânetle şehîd
Hançerin çekti hücum etdi o dem Şemir-i pâ
La 'netullahi Yezîdâ vü alâ âl-i Yezîd*
6. *Ümmü Gülsüm yetişüb âh iderek etdi figân
Gördü ki re 's-i Hüseyin hâk üzerinde galtân
Zeyneb olmuşdu sekineyle beraber giryân
Âl u ahfâd-ı Nebi cümlesi zâr u nâlân
Lerzededen sanki harâb oldu bütün kevn u mekân*
7. *Bu ne 'udvân ki Yezîdân ana vermez idi âb
Âl u evlâd-ı Nebi oldu umûmen bî-tâb
Şehribânu ediyor zümre-i süfyâna hitâb
İderek la 'neti bir tavr-ı elemle işrâb
Dedi ey kavm-i Yezîdân size gelmez mi hicâb*
8. *Bu idi nûr-ı 'uyûn-ı şürefâ necm-i safâ
Bu idi rûh-ı Ali zübde-i erbâb-ı vefâ
Bu idi cevher-i pâkize-i rûh-ı Zehrâ
Bu idi nesl-i Nebi dürre-i mahbûb-ı Hüdüâ
Bu idi bize vasiy eylediniz şimdi cüdâ*
9. *Fahr-i Âlem ki anın ceddini teşkil ediyor
Hazret-i Hak 'da anı lutfîle tebcîl ediyor
Hem de Kur 'ân-ı Kerîmi 'nde de tescîl ediyor
Zât-ı âlisini her vechile tahlîl ediyor
Zâtını mevki 'ini hâsılı tafdil ediyor*
10. *Gerdeni pûsegeh-i mihr-i risâletdi anın
Arızı cilvegeh-i nûr-ı velâyetdi anın
Gözleri sâgar serşâr-ı nübüvvetdi anın
Deheni gonçe-i gülzâr-ı şerîatdi anın
Sözleri zübde-i esrâr-ı hakikatdi anın*
11. *Bu ne zulüm ne cefâdır hele ey kavm-i 'anîd
Şübhe yok olmuşunuz lutf-ı Îlâhî 'ye ba 'id
Emr-i Hakk 'ı bırakub oldunuz itbâ '-ı Yezîd
Etdiniz âl-i Resûl 'e o kadar zulm-ı şedîd
Hürmeti vâcib iken kahrı revâ mı teşdîd*

12. Müteveccih olarak Ka'be'ye ol nesl-i betül
Dedi ey ceddî..²⁹ eyâ şâh-ı resûl
Bize gör ki ne ezâ eylediler kavm-i cehûl
Taşda olsa bu kadar kahrı eder miydi kabûl
Ne revâ kanlara mağrûk ola mâderle oğul
13. Böyle söylerken yetişdi Zeyneb-i âlî-fehâm
Gördü 'üryân ser yerinde yatmada şâh-ı himâm
Hâke düşmüş kan ile galtandır şâh-ı imâm
Kıldı bir nevha o demde oldu âlem pür-zalâm
Hep nidâ-yı vâh-ı Hüseyin'le cihân doldu tamam
14. Eylemişdi nûr-ı ayn-ı Murtazâ terk-i diyâr
Olmuş idi vâsıl-ı zât-ı Hüdâ-yı Kird-gâr
Her kimin îmânı varsa âh ider bî-ihiyâr
Nâle vü âh u figânla cism-i varın dâgdâr
Afv ider cürm ü günâhın lâ-cerem Perverdigâr
15. Fâhirâ³⁰ sertâc-ı uşşâkdır Hüseyin-i Kerbelâ
Hastegân-ı aşka tiryâkdır Hüseyin-i Kerbelâ
Muktedâ-yı enfüs ü âfâkdır Hüseyin-i Kerbelâ
Vech-i pâk-i Hakk'a müştâkdır Hüseyin-i Kerbelâ³¹

MERSİYYE

Fe'îlâtün /Fe'îlâtün /Fe'îlâtün /Fe'îlün
(Fâ'îlâtün) (Fa'lün)

1. Bu ne bir gavgâ-yı dilsûz ki ider mâh u sâl
Sâl n'ola nev-be-nev uşşâkı pür-hüzn u melâl
2. Böle bir ceng ü cidâl-ı gam-nisârdır ki kılar
Hânedân-ı ehl-i beyt-i Mustafa'yı dâg-dâr

²⁹ Nizâmeddin Efendi, burada "ceddî" ifadesinden sonra iki nokta koyarak mısrayı eksik bırakmıştır: دیدی ای جدی .. ای شاه رسول

³⁰ Nizâmeddin Efendi'nin mahlası "Fâhir"dir. Ancak burada vezin gereği "Fâhirâ" şeklinde kullanmıştır.

³¹ Nizâmeddin Efendi, önceki kıt'aları muhammes (beşli) tarzında yazdığı halde, bu kıt'ayı murabba (dörtlü) şeklinde kaleme almıştır. Bu kıt'anın vezni de şöyledir: "Fâ'îlâtün /Fâ'îlâtün /Fâ'îlâtün /Fâ'îlün".

3. *Bî-sebeb bir ma'reke lâyık mıdır bulsun husûl
Anda leb-teşne fîgân itsün bütûn âl-i resûl*
4. *Hangi bir gavgâ-yı zulm efvâda vâkı'dır bu hâl
Kime men' itmiş aceb âb-ı furâtı zü'l-Celâl*
5. *Kim görür peygamberin ahfâdına zulmü revâ
Kim ider nûr-ı 'uyûn-ı "hel etâ"ya kim cefâ*
6. *Kim bihakkın sevmiş olsa Hazret-i Peygamber'i
Sıdk ile imân ile ihlâs ile ol serveri*
7. *Eylemez elbet bu fî'l-i gam-fezâya cür'eti
Eşk nisâr eyler mi yâ âl-i habîb-i izzeti*
8. *Kûfiyân teklîf-i bîatla anı aldadılar
Hazret-i şâh-ı şehîde tîğ-ı udvân atdılar*
9. *Yalvarub da'vet kılub ol zâde-i peygamberi
Sonra da nakz-ı ahdile döndüler bir bir geri³²*
10. *Kerbelâ-yı pür-belâda etdiler ceng ü cidâl
Teşnelikle etdiler âl-i Resûl'u bî-mecâl*
11. *Yetmiş üç ser-bende-i âl-i abâ şâh u gedâ
Râh-ı Hak'da etdiler cân u seri bir bir fedâ*
13. *Her biri bir savlet-i şîrânede ceng ü cidâl
Eyleyüb de etdiler dâr-ı bekâya intikâl*
14. *Her biri bir vech-i hunrîzânede çekdi cefâ
Duymadı âl-i Nebi bir nebzecik bûy-ı vefâ*
15. *Her biri bir tîğ-ı hunhârânede âh bi't-tamam
Bez-i nakd-i câna bir bir etdiler hep ihtimâm*

³² Nizâmeddin Efendi, mesnevî tarzındaki bu mersiyesinin bütün beyitlerini iki mısra halinde yazdığı halde, istisnai olarak bu beyti üç mısra şeklinde kaleme almıştır. Söz konusu üçüncü mısra şöyledir: "Yalvarub hem aldatub da'vet kılub ol peykeri".

16. *Yalınız kalmışdı ol şâh-ı ser-efrâz-ı safâ
İbn-i evlâd-ı Ali sâbir-i gamm³³ u belâ*
17. *Ya 'ni yâ necl-i necîb-i Murtazâ ibn-i Ali
Binti Zehrâ Fâtıma hayru'n-nisâdır ol velî*
18. *Hayme-gâha giderek etdi celâdetle nidâ
Dedi kim ey teşnegân ey hem teşneyân-ı belâ*
19. *Pek garibdir bulacak emr-i kader hayz-ı husûl
Ben gerekdir pek yakında kılayım Hakk'a vusûl*
20. *Emr-i lâhûtî şeref-vârid olunca azmime
İttibâ' itsün bütûn ahfâd u bendim emrime*
21. *Bak bu da 'vetde icâbet mutlaka emr-i ehem
Vuslat-ı Hak'da fedâilik azîzim mültezem*
22. *Kalkarak aldı vuzû etdi iki rek'at edâ
Bâ-hudû' u bâ-huşû' mahbûb-ı Rabbü'l-Kibriyâ*
23. *Fârîğ oldukda salâtdan hazret-i şâh bi-enbâz
Kûfiyâne eyledi nush-ı tevâzu'la agâz*
24. *Ey gürûh-ı meşedet ben necl-i pâk-ı Hayderim
Nûr-ı 'ayn-ı Mustafa mahdûm-ı sâkî kevserim*
25. *Vâlidemdir Fâtıma hayru'n-nisâ-yı zü'l-kerem
Hazret-i mahbûb-ı Hak Mahmûd-ı efhamdır dedem*
26. *Siz nasıl müslimsiniz ki ana var imânınız
Sonra da şer'-i Nebî'ye karşı pür-isyânsınız*
27. *Lâ yu'ad muhib u mürsellerle da'vet ettiniz
İhtiyâr-ı kizb idübde va'd-ı bîat ettiniz*
28. *Ben o va'd-ı kizbe aldanmış da kılmaştım sefer
Anlaşıldı nâdim-i va'd eylediniz siz ey şirer*

³³ Burada hece eksikliği olup metnin aslı şu şekildedir: ابن اولاد علی صابر غم و بلی

29. *Bâri mâni' olmayın azm-i Hicâz etsem gerek
Nâ-tüvân ma 'sûmları gamdan halâs etsem gerek*
30. *Gerçi bir nefsim için etmem size arz-ı niyâz
Öleyim sizden mürüvvet etmeyim tek iltimâs*
31. *Siz adüvv-i din ü peygambersiniz ey kavm-i şûm
Çünkü âl-i Hayder 'i ağlattınız siz ey zalûm*
32. *Kıymadan ma 'sûmlara ok attınız ey bî-hayâ
Vâlideyninden sabiler zulm ile oldu cüdâ*
33. *Teşnelikle kaldınız hâtunları mecbûr-ı zâr
Arş-ı a 'lâ rûh-ı Ahmed buldu gamla inkisâr*
34. *Etmeyüb Hak'tan hazer hem de Nebî'den hiç hayâ
Ettiniz bunca ezâyı kahr u zulmü hep revâ*
35. *Böyle feryâd eyleyorken hazret-i şâh-ı velâ
Âh-ı vâh-ı gulguleyle doldu deşt-i Kerbelâ*
36. *Oldu ahfâd-ı Nebî âl-i Ali gark-ı keder
Yandı feryâd eyleyüb hep inleyüb cümle beşer*
37. *İşte bu fi 'l-i facîa nüh felek ağlaşdılar
'Arş-ı a 'lâ'da melekler karalar bağlaşdılar*
38. *Böyle bir zulm-i fecî 'i görmedi çarh-ı cihân
Ağlayan kerrûbiyâna peyrev oldu âsumân*
40. *Fâhirâ³⁴ ben ki muhibb-i âl-i beyt-i Hayderim
Hem Hanîfî müslümânım bende-i Peygamberim*
41. *Bu elemle ağlarım âh eylerim her an u îñ
Düşmenimdir la 'net olsun âl-i Mervân-ı la 'îñ*
42. *Eylerim her vechile her demde ben la 'net mezîd
La 'netullâhi Yezîdâ ve 'alâ âl-i Yezîd*

³⁴ Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere Nizâmeddin Efendi'nin mahlası "Fâhir"dir. Ancak burada vezin gereği "Fâhirâ" şeklinde kullanmıştır.

KAYNAKLAR

- ABDURRAHMAN NESİB, *Mecmûa*, Hacı Selimağa Ktp., Hüdâyî No: 1806.
- AKBAYAR, Nuri, “Kâzım Musa Paşa”, *TDEA*, V, 259.
- AYDINLI, Abdullah, “Bandırmalı Küçük Hâmid Efendi’nin (1111-1172/1699-1758 veya 1759) Hayatı ve Eserleri”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 8, 2004, ss. 1-11.
- BANDIRMALIZÂDE Ahmed Münib Efendi, *Mirâtu’t-Turuk*, Cemal Efendi Matbaası, Dersaâdet 1306.
- BROWN, J. P., *The Dervishes or Oriental Spiritualizm*, Londra 1927.
- BURSALI, Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, I-III, İst. 1333.
- ÇEÇENER, Besim, “Üsküdar Mezarlıkları, Türbeleri ve Hazîreleri”, *Türkiye Turing Otomobil Kurumu Belleteni*, Sayı: 49/328, Eylül-Ekim 1975.
- ÇETİN, Atilla, “İstanbul’daki Tekke, Zâviye ve Hankâhlar Hakkında 1199 (1784) Tarihli Önemli Bir Vesika”, *Vakıflar Dergisi*, XIII, 1981, s. 588.
- FÂTİN DÂVÛD EFENDİ, *Hâtimetü’l-Eş’âr*, İst. 1271.
- FINDIKLILI İSMET EFENDİ, *Tekmiletu’ş-Şakâik fi Hakk-ı Ehli’l-Hakâik*, Nşr. Abdulkadir Özcan, İstanbul 1989.
- GALİTEKİN, A. Nezih-Yurdakul, İlhami, “İstanbul Türbeleri”, *İstanbul Araştırmaları*, Sayı: 2; Yaz 1997, No: 269.
- GÜNGÖR, Şeyma, “Maktel-i Hüseyin”, *DİA*, XXVII, 456-457.
- HÂŞİM BABA, *Vâridât-ı Mensûre ve Dîvân*, İSAM Ktp., No: 24.351 (Fotokopi Nüsha)
- HEYET, “Kâzım Paşa”, *TA*, XXI, 446.
- HÜSEYİN VASSAF, *Sefîne-i Evliyâ*, I-V, Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar No: 2305-2309.
- IŞIN, Ekrem, “Celvetîlik”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* (DBİA), II, 396.
- , “Hâşim Efendi Tekkesi”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* (DBİA), IV, 15-16.

- İNAL, İbnü'l-Emin M. Kemal, *Son Asır Türk Şâirleri*, İst. 1988.
- İSEN, Mustafa, "Mersiye", *TDEA*, VI, 272-274.
- , *Acıyı Bal Eylemek, Türk Edebiyatında Mersiye*, Ank. 1993.
- KARAHAN, Abdülkadir, "Maktel", *Meydan Larousse*, VIII, 278.
- KOÇU, Reşat Ekrem, "Bandırmalı Tekkesi ve Câmii", *İstanbul Ansiklopedisi* (İst.A), IV, 2102.
- KUT, Günay-Kut, Turgut. "İstanbul Tekkelerine Ait Bir Kaynak: Dergehnâme" *Varia Turcica*, IX, İst. 1987, (No: 2; 70), ss. 230-235.
- KÜÇÜK HÂMİD EFENDİ, *Ukûdu'd-Durer*, Nuriösmaniye Ktp., No: 624.
- MEHMED RAİF, *Mir'ât-ı İstanbul*, İst. 1314.
- MEHMET SÜREYYÂ, *Sicill-i Osmânî*, İstanbul 1308, V, 1694.
- MENGİ, Mine, "Eski Türk Edebiyatımızın Mersiyelerine Toplu Bir Bakış", *TDEAD*, Sayı: 2 (1983), s. 91-101.
- MUSLU, Ramazan, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf* (XVIII. Asır), İnsan Yay., İstanbul, 2003.
- PEKOLCAY, Necla, "Bahariyye", *TDEA*, I, 292-293.
- ŞİMŞEK, Selami, *Keşanlı Süleyman Zâtî ve XVIII. Asırda Celvetîlik*, Basılmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2005.
- TABİBZÂDE Mehmed Zakir Şukri Efendi, *Die Istanbuler Derwisch-Konvente und ihre Scheiche* (Mecmûa-yı Tekâyâ), Yayımlayan: M. Serhan Tayşi-Klaus Kreiser, Freiburg 1980.
- TÂHİRÜ'L-MEVLEVÎ, *Edebiyat Lüğati*, İst. 1973.
- TANMAN, M. Baha-Yılmaz, H. Kâmil, "Bandırmalızâde Tekkesi", *DİA*, V, 54.
- TURNALI, A. Bilgin- Turnalı, E. Yücel, "Celvetîlikle Bektâşîliği Birleştiren İlgî Çekici Bir Dal: Hâşimiyye Kolu ve Üsküdar'da Bandırmalızâde Tekkesi", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı: 66, Haziran 1990, s. 111-120.
- UZUN, Mustafa, "Kâzım Paşa", *DİA*, XXV, 152.
- ÜSKÜDARÎ, İ. Hakkı, *Merâkid-ı Mu'tebere-i Üsküdar*, Haz. Bedii Şahsuvaroğlu, İst. 1976.

YEŐILZÂDE, M. Sâlih Erzurumlu, *Rehber-i Tekâyâ*, Süleymaniye Ktp.,
Tırnovalı, No: 1035/4.

YETİŞ, Kazım, “Bahariyye”, *DİA*, IV, 473-474.

YILMAZ, H. Kâmil, *Azîz Mahmûd Hüdâyî ve Celvetiyye Tarikatı*, İstanbul
1990.

YÛSUF NİZÂMEDDİN EFENDİ, Bandırmalı, *Mersiyye-i Şâh-ı Şehîd-i
Kerbelâ*, İst. 1339.